

จักรวาลวิทยาในวรรณกรรมไทยสาขาศาสนา: ภูมิวิลาสินี

Buddhist Cosmology in Thai Religious Literary Work: Bhumivilasinee

กฤติมา จรรยาเพศ¹ ชนนพร โนชัย² พชรพงษ์ ภูเบศร์พีรวัส³

Krittima Janyaphet, Chananporn Nochai, Phatcharaphong Phubetpeerawat

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมไทยสาขาศาสนา เรื่องภูมิวิลาสินี ผลการวิจัยพบว่า จักรวาลในภูมิวิลาสินีแบ่งออกเป็นสัตว์โลก โลกคือหมู่มัธยม พระพุทธศาสนาแบ่งภพภูมิของสัตว์ประเภทต่างๆในโลกและจักรวาลเป็น 31 ภูมิ ตามคุณธรรม สูงต่ำ แห่งจิตใจของสัตว์โลก คือ 1)ทุกข์ภูมิ เป็นภูมิที่มีความทุกข์มากกว่าความสุข มี 4 ภูมิ คือ นรก ภูมิ ตีรจันณภูมิ เปตภูมิ และอสุรกายภูมิ และ 2) สุกตภูมิ เป็นภูมิที่มีความสุขมากกว่าความทุกข์ เรียงจากชั้นต่ำสุดขึ้นไปคือ มนุษยโลก เทวโลก และพรหมโลก

คำสำคัญ (Keywords): จักรวาลวิทยาพระพุทธศาสนา; ภูมิวิลาสินี; วรรณกรรมไทย

Abstract

This article aims to study realms of Buddhist cosmology in Thai religious literary work. Its name is Bhumivilasinee The result showed that cosmology in Bhumivilasinee referred to the nether world, the corporeal world and ethereal world. These worlds are in 31 realms depending on the height of own soul. Unhappy realms are more unhappy than happy. Unhappy realms consist of hells, demon, monster and animal domains. Happy realms are more happy than unhappy. Happy realms are from the lowest to the highest. They consist of human domain and heavens.

Keywords: Buddhist cosmology; Bhumivilasinee; Thai literary work

Received: 2023-03-27 Revised: 2023-06-29 Accepted: 2023-06-30

¹ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม Faculty of Liberal Arts and Science Nakhon Phanom University. Corresponding Author e-mail: rosee5@gmail.com

² คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม Faculty of Industrial Technology Nakhon Phanom University

³ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม Faculty of Liberal Arts and Science Nakhon Phanom University

บทนำ (Introduction)

จักรวาลวิทยาตามคำจำกัดความตามพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิภณ ฉบับราชบัณฑิตสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544: 319) ให้ความหมายว่า จักรวาล (น.) บริเวณโดยรอบของโลกทั้ง 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ มีกำแพงล้อมรอบเป็นเขตกันแสงสว่างกับความมืด สำหรับแนวคิดดั้งเดิมของจักรวาลวิทยานั้นมาจากศาสนาพราหมณ์ เทพองค์เดียวคือ พระพรหม มีหน้าที่หลักในการสร้างโลก สร้างเทวดา มนุษย์และสรรพสิ่ง ในส่วนของคัมภีร์ของศาสนาฮินดูที่ให้แนวคิดจักรวาลวิทยาที่เด่นชัดคือ คัมภีร์ปุราณะ ซึ่งในคัมภีร์ปุราณะมีเนื้อหาสำคัญ 5 ส่วนคือ

กล่าวถึงการสร้างโลกและจักรวาล

กล่าวถึงความพิพาทไปของโลกและการถือกำเนิดอีกครั้งของโลก

กล่าวถึงเผ่าพันธุ์ของเทพเจ้าต่างๆ

กล่าวถึงการเริ่มต้นของพระมนูและยุคแห่งพระมนู เรียกว่า มนวัตร

กล่าวถึงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์

เรื่องราวของจักรวาลในคัมภีร์ปุราณะนั้นประกอบด้วยสวรรค์ที่อยู่เหนือโลกขึ้นไปในอากาศ ส่วนโลกมนุษย์มี 7 ทวีป แยกกันออกด้วยมหาสมุทร มีชมพูทวีปอยู่ตรงกลาง ที่กลางชมพูทวีปมีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่ นับเป็นศูนย์กลางของจักรวาล บนยอดเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งนครเทพต่างๆอยู่ติดกับแม่น้ำคงคา ที่เชิงเขาพระสุเมรุมีภูเขาซ้อนอยู่ 4 ถัดมาภูเขาเป็นที่ประทับของเทพชั้นรองอยู่อีกทั้ง 4 ทิศ และถัดออกมายังรอบนอกสุดของทวีปเขาทางทิศเหนือเป็นที่ตั้งของเมืองอูตรกุรุ ทิศใต้เป็นที่ตั้งของเมืองภรต ทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของเมืองภทรว และทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งของเมืองเกตุมล ส่วนโลกบาดาลอยู่ถัดจากพื้นไปข้างล่าง เป็นที่อยู่ของอสูร ยักษ์ นาค และมีดินแดนแห่งการลงทัณฑ์คนบาป คือ นรก ตั้งอยู่ใต้พื้นดินและน้ำ อยู่ภายใต้การดูแลของพระยม โดยขอบเขตทั้งหมดของจักรวาลห้อมล้อมไว้ด้วยภูเขา มีเปลือกไขทองคำห่อหุ้มส่วนประกอบทั้งหมดเหล่านี้ไว้อีกทีหนึ่ง (พระมหาหรรษา, 2550)

ในสังคมไทยนั้นจักรวาลวิทยามีอิทธิพลอย่างสูงต่องานด้านต่างๆเช่น สถาปัตยกรรม รัฐศาสตร์ จิตกรรม จริยศาสตร์ โหราศาสตร์ สำหรับด้านวรรณกรรมนั้น จักรวาลวิทยาของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทยเช่น อรุณวิสูตร โลกปทีปการ โลกูปัตติ โลกบัญญัติ โลกศาสตร์ จักกภาพทีปนี ไตรภูมิพระร่วง โลกไตรภูมิวิจิตร และภูมิวิลาสินี

จักรวาลวิทยา หมายถึง แนวคิดและทฤษฎีที่ว่าด้วยการแสวงหาความจริงที่เกี่ยวกับโลกและจักรวาลในมิติต่างๆ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550) หรือวิชาที่ว่าด้วยโลกธาตุ (ระวี ภาวิไล, 2543) ในสมัยพุทธกาลผู้คนถือว่าผืนแผ่นดินที่ตนอยู่มีฐานเป็นแผ่นแบนแผ่ขยายออกไปรอบด้านในทิศต่างๆ ส่วนที่จะไปสิ้นสุดมีขอบเขตอย่างไรไม่มีใครเดินทางไปถึงได้ แต่ก็เชื่อว่าขอบเขตนั้นมีอยู่เป็นวงกลมใหญ่ เรียกว่า ขอบจักรวาล คำสอนของศาสนาฮินดูต้องอาศัยเริ่มต้นโดยถือเอาโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ยุคโลกแบนนี้เป็นรากฐาน ไม่เพียงศาสนาพราหมณ์ แม้แต่พุทธศาสนาเองก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากรากฐานโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์แบบนี้ไปได้ (ระวี ภาวิไล, 2543) W. Randolph Kloeetzi

กล่าวไว้ในคำนำหนังสือ Buddhist Cosmology เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของพุทธจักรวาลวิทยา ข้อหนึ่งมีความว่า

“จักรวาลวิทยาของพุทธศาสนาไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเอกเทศ แต่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสมมติฐานทางวิทยาศาสตร์และเทววิทยาที่รวมเอาจินตนาการทั้งหมดของโลกยุคก่อนเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณิตศาสตร์และดาราศาสตร์โบราณ” (Kloetzli, 1983)

แม้ว่าพระพุทธองค์ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องจักรวาลวิทยาเลย ทรงเน้นเรื่องทุกข์เป็นสำคัญ แต่พระองค์ก็ทรงแสดงเรื่องโลกธาตุหรือจักรวาลไว้ ปรากฏในจูฬนิสสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร ทรงแสดงแก่พระอานนท์ว่า “อานนท์ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์แผ่รังสี ส่องแสงทำให้สว่างไปทั่วทิศตลอดที่มีประมาณเท่าใด โลกมีเนื้อที่เท่านั้นจำนวน 1,000 ใน 1,000 โลกนั้น มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ภูเขาสิเนรุ อย่างละ 1,000 มีชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป ปุพพิเททวีป อย่างละ 1,000 มีมหาสมุทร มีมหาราช อย่างละ 4,000 มีสวรรค์ 6 ชั้น และพรหมโลกชั้นละ 1,000 เรียกว่า โลกธาตุอย่างเล็กมีพันจักรวาลโลกเท่านั้นคุณโดยส่วน 1,000 นี้เรียกว่า โลกธาตุกลางมีล้านจักรวาล โลกเท่านั้นคุณด้วยส่วน 1,000 นี้เรียกว่า โลกธาตุใหญ่มีแสนโกฏิจักรวาล” (อง.ตัก. 34/520/431-432)

ในอาฏานาฏิยสูตร ทีฆนิกาย กล่าวถึงอุตตรกุรุทวีปไว้ในคาถา มีความตอนหนึ่งว่า “...อุตตรกุรุทวีป เป็นรมณีสถาน มีภูเขาหลวงชื่อ สิเนรุ แดงดงาม ตั้งอยู่ทิศใด พวกมนุษย์ซึ่งเกิดในอุตตรกุรุทวีปนั้น ไม่ยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน ไม่หวงแหนกัน มนุษย์เหล่านั้นไม่ต้องหว่านพืช และไม่ต้องนำไถออกไถ หมุ่นนายบริโภคน้ำชาสาลี อันผลิดผลในที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรา ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม...” (ที.ปา.16/212/130-131)

จักรวาลวิทยาในภูมิวิลาสินี

“เราย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่เป็นไปในอำนาจแห่งตัณหาตั้งมั่นอยู่ในโลก นรชนทั้งหลายที่ยังไม่ปราศจากตัณหาในภพน้อยภพใหญ่ย่อมตั้งมั่นร่ำไร ไกลปากมฤตยูเข้าไปทุกที”

พระพรหมโมลี, 2541

ภูมิวิลาสินีนี้อธิบายถึงภูมิต่างๆที่มนุษย์เราจะต้องไปอุบัติหลังจากสิ้นชีพไป ตั้งแต่ภูมิต่ำทรมานคือ ภูมินรก เปรต อสุรกาย ภูมิชั้นกลางคือ ภูมิมนุษย์ ภูมิสูงสุดคือ ภูมิสวรรค์และพรหมภูมิ จนถึงโลกุตระภูมิ (นิพพาน) โดยบอกเหตุปัจจัยโดยละเอียดในการไปสู่ภพภูมินั้นๆซึ่งสภาพแต่ละภูมิจะกล่าวโดยสังเขป ดังนี้ (กฤษณ ปญญาชีโรและคณะ, 2560)

1. นิรยภูมิ หรือ โลกนรก มีทั้งหมด 8 ชุม ดังนี้

1.1 สัตถุฆมหารก คือ นรกที่ไม่มีวันตาย มีร่างเป็นๆตายๆอยู่ตลอด เกณฑ์อายุของนรก ชุมนี้ 500 ปีนรก

1.2 กาฬสฤตมหานรค คือ นรคที่ถูกลงโทษตามเส้นด้ายดำ สัตว์นรคเหล่านี้ถูกลงโทษโดยเอาด้ายดำมาตีเป็นเส้นเข้าตามร่างกาย แล้วใช้เลื่อยมาเลื่อยหรือใช้ขวานผ่าหรือใช้มีดกรีดตามเส้นด้ายดำ เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 1,000 ปีนรค

1.3 สังฆาณมหานรค คือ นรคที่ได้รับทุกขโศทโดยภูเขาเหล็กบดขยี้ร่างกายให้ได้รับทุกขเวทนา เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 2,000 ปีนรค

1.4 โรรวมมหานรค คือ นรคที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางเพราะเปลวไฟ เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 4,000 ปีนรค

1.5 มหาโรรวมมหานรค (ชาลโรรวมมหานรค) คือ นรคที่เต็มไปด้วยเสียงร้องโอดโอยอย่างทรมาณ เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 8,000 ปีนรค

1.6 ตาปนมมหานรค คือ นรคที่ทำสัตว์ให้เร่าร้อนด้วยการย่าง เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 16,000 ปีนรค

1.7 มหาตาปนมมหานรค คือ นรคที่เต็มไปด้วยความเร่าร้อนจากไฟนรคเป็นที่สุด เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ ครึ่งอันตรกัป

1.8 อเวจิมมหานรค คือ นรคที่ได้รับทุกขโศทอย่างหนักที่สุดตลอดเวลา เกณฑ์อายุของนรคขุมนี้ 1 อันตรกัป

นอกจากนี้มหานรคขุมใหญ่ 8 ขุม ยังมีนรคขุมเล็กที่เรียกว่า อสุษุทนรค ล้อมรอบอีก 4 ทิศๆ ละ 4 ขุม ประกอบด้วย

1.คุณนรค เป็นนรคที่เต็มไปด้วยหนอน คอยทะเก็นเนื้อสัตว์นรค

2.กุกกุนนรค เป็นนรคที่เต็มไปด้วยเถาร้าง คอยเผาสัตว์นรค

3.อลิปตตนรค เป็นนรคที่ต้องรับทุกขโศทจากต้นมะม่วงนรค ที่ลมพัดใบร่วงกลายเป็นหอกแทงกายหรือตัดขาดเป็นท่อนๆ

4.เวตรณินรค เป็นนรคที่สัตว์นรคต้องรับทุกขโศทจากน้ำเค็ม ที่มีเรือหนามเหล็ก

สัตว์นรคที่เศษกรรมยังไม่สิ้นต้องไปเสวยกรรมในนรคขุมบริวารอีกประเภทคือ ยมโลกนรค ล้อมรอบทั้ง 4 ทิศๆ ละ 10 ขุม ดังนี้

1.โลหกุมภินรค สัตว์นรคจะได้รับทุกขโศทในหม้อเหล็กขนาดใหญ่เท่าภูเขาที่เต็มไปด้วยน้ำเดือด เพราะเคยทำบาปด้วยการจับสัตว์เป็นๆ ใส่หม้อน้ำร้อนจนตาย

2.ลิมพลินนรค สัตว์นรคจะได้รับทุกขโศทจากการปีนต้นจันทน์นรค ที่มีหนามแหลมคมร้อนเป็นไป เพราะเคยประพฤติก่อกรรมละเมิดทางกาม

3.อลินชนะนรค สัตว์นรคจะได้รับทุกขโศทจากการใช้เล็บมือเล็บเท้าตะกุยเนื้อของตน เพราะเป็นคนชอบลักขโมยสมบัติของผู้อื่น

4.ตามโพทกะนรค สัตว์นรคจะได้รับทุกขโศทจากน้ำทองแดงเดือดกรอกปาก เพราะเป็นคนมัวเมา ชอบดื่มสุราเมรัยเป็นนิจ

5.อโยคุพะนรค สัตว์นรคจะได้รับทุกขโศทจากการแย่งกันกินก้อนเหล็กแดง เพราะมักสมมติตนเป็นคนใจบุญ เทียวเรียไร แล้วยักยอกเงินทำบุญของผู้อื่น

6. ปิสสภปัพพตชนกร สัตว์นรกจะได้รับทุกขโทษจากภูเขานรกขนาดใหญ่กลิ้งบดขยี้จนถึงแก่ความตาย แล้วฟื้นมารับทุกขโทษใหม่ เพราะเคยเป็นผู้ปกครองที่กดขี่ข่มเหงราษฎรให้เดือดร้อน

7. ฐสชนกร สัตว์นรกจะได้รับทุกขโทษจากการดื่ม น้ำ พอน้ำตกถึงท้องก็กลายเป็นเกลบลูกเป็นไฟไหม้อวัยวะภายใน เพราะเคยเป็นพ่อค้าที่คดโกง หลอกลวงขายของเทียมแก่ผู้อื่น

8. สิตโลสิตชนกร สัตว์นรกจะได้รับทุกขโทษจากการเวียนว่ายตายเกิดในน้ำที่เย็นกว่าความเย็นทั้งหลาย เพราะเคยเป็นผู้มีจิตใจบาปหยาบช้า ไม่มีความเมตตา เป็นคนใจพาล

9. สุนชนกร สัตว์นรกจะได้รับทุกขโทษจาก همانรกขนาดใหญ่และน่าเกรงกลัว 5 จำพวก คือ همانรด้า همانรขาว همانรเหลือง همانรแดง และ همانรด่าง ไล่กัดตลอดเวลา

10. ยนต์ปาสาณชนกร สัตว์นรกจะได้รับทุกขโทษจากการถูกระแทกจากภูเขายนต์ทั้ง 2 ลูก เพราะเคยเป็นมนุษย์ใจบาป เชี่ยนตีคู่ครอง และประพฤตินอกใจ

และนอกจากนี้ยังมีนรกขุมพิเศษอยู่นอกจักรวาลชื่อ โลกัณตนรก ที่มีตมยั้งนักและสัตว์นรกในที่นี้อดยากมาก

1. เปตติวิสัยภูมิ ภูมิเปรต หรือเปรตอสุรกายซึ่งมีหลายจำพวก ดังนี้

2. เปรตเศษบาป หรือ เปรตขึ้นเนื้อ เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าโค ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตขึ้นเนื้อ

3. เปรตก่อนเนื้อ เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้านกขาย ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตก่อนเนื้อ

4. เปรตไม่มีผิวหน้ง เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าแกะแล้วถลกหน้งขายครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตไม่มีผิวหน้ง

5. เปรตมีขนเป็นดาบ เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าสุกรขาย ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีขนเป็นดาบ

6. เปรตมีขนเป็นหอก เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าเนื้อขายครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีขนเป็นหอก

7. เปรตมีขนเป็นลูกธนู เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าเพชฌฆาตฆ่าคนครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีขนเป็นลูกธนู

8. เปรตมีขนเป็นปลั๊ก เพราะเคยใช้ปลั๊กทิ่มแทงม้าจนตาย ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีขนเป็นปลั๊ก

9. เปรตมีขนเป็นเข็ม เพราะเคยเป็นผู้มีวาจาทุจจริต ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีขนเป็นเข็ม

10. เปรตอันทการี เพราะเคยมีอาชีพอหฬ้าตัดสินอรรถคต้อย่างคดโกง ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมีอันทะใหญ่

11. เปรตในหลุมคูล เพราะเคยประพฤติกามมิจฉา ครันตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตในหลุมคูล

12.เปรตกินคู เพราะเคยเป็นพราหมณ์ที่ถวายคูแต่พระภิกษุ ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตกินคู

13. เปรตหญิงไม่มีผิวหนัง เพราะเคยประพฤตินอกใจสามี ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตหญิงไม่มีผิวหนัง

14. เปรตมึงคุพิต เพราะเคยเป็นแม่มดอยู่ในพระนครราชคฤห์ ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตมึงคุพิต

15. เปรตมีน้ำเหลืองไหล เพราะเคยเป็นพระอัครมเหสีที่สาดถ่านเพลิงใส่หญิงร่วมพระสวามี ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตก่อนเนื้อ

16. เปรตหัวด้วน เพราะเคยเป็นเพชฌฆาตฆ่าผู้อื่น ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตหัวด้วน

17. เปรตบรรพชิต เพราะเคยเป็นพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ครั้นตายไปแล้วเกิดในขุมนรกอยู่นาน เมื่อหมดกรรมแล้ว แต่เศษกรรมยังมี จึงต้องเกิดมาเป็นเปรตบรรพชิต

ส่วนเปรตมิฉชาติภูมิเป็นเปรตที่ตายจากมนุษย์แล้วตรงไปเกิดเป็นเปรต เปรตตั้งแต่เศษบาปถึงเปรตมิฉชาติภูมิ ไม่สามารถรับส่วนบุญจากญาติมิตรได้ ส่วนเปรตที่สามารถรับส่วนบุญได้เรียกว่าเปรตปรทัตตูปชีวี เพราะมีกุศลเบาบาง จึงมีจิตยินดีที่จะอนุโมทนาส่วนบุญ

บาปที่ทำให้เกิดเป็นเปรต คือ อกุศลกรรมบถ 10 ประการ ได้แก่

กายทุจริต 3 คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม

วจีทุจริต 4 คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ

มโนทุจริต 3 คือ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้าย เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

1.ดิรัจฉานภูมิ หมายถึง โลกของสัตว์ที่มีความยินดีสามประการ คือ กิน นอน สืบพันธุ์ รวมทั้งหมายถึง โลกของสัตว์ผู้ไปโดยขวาง เพราะสัตว์เหล่านี้เวลาไปไหนมาไหนต้องอยู่ตามขวาง นอกจากร่างกายจะขวางแล้วจิตใจยังขวางอีกด้วยคือ ขวางจากมรรคผลนิพพานไม่สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานในเดียรัจฉานภูมิได้ เพราะเป็นสัตว์ที่จัดอยู่ในอบายภูมิ สัตว์เดียรัจฉาน มี 4 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ไม่มีเท้า ไม่มีขา ประเภทที่มีขา 2 ขา ประเภทที่มีขา 4 ขา ประเภทที่มีขา มากกว่า 4 ขาขึ้นไป ดิรัจฉานภูมิเป็นภูมิที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ภูมิมากที่สุดจึงมองเห็นเป็นตัวตนและสามารถอยู่ร่วมกันได้

2.มนุษย์ภูมิ หมายถึง โลกที่อาศัยแห่งสัตว์ผู้มีใจสูง ชีวิตความเป็นอยู่ของเหล่ามนุษย์ภูมิมี 4 จำพวก คือ ผู้มีตมแล้วมีตไป ผู้มีตมาแล้วสว่างไป ผู้สว่างมาแล้วมีตไป และผู้สว่างมาแล้วสว่างไป

3.เทวภูมิ หมายถึงโลกที่อยู่อาศัยแห่งสัตว์ซึ่งเป็นทิพย์ เพราะบุญกุศลที่ได้สร้างสมไว้นำส่งให้มาเกิดในเทวโลก การเกิดจะมีรูปร่างเป็นทิพย์ เทวภูมิมี 6 ชั้น ดังนี้

1.จาตุมหาราชิกาเทวภูมิ ภูมิเป็นที่อยู่แห่งทวยเทพซึ่งมีท้าวจตุรหาราชทรงเป็นอธิบดี

2.ดาวตีสเทวภูมิ (ชั้นไตรตรึงษ์) ภูมิเป็นที่อยู่แห่งทวยเทพ ซึ่งมีเทพ 33 องค์เป็นอธิบดี

3.ยามาเทวภูมิ ภูมิเป็นที่อยู่แห่งทวยเทพซึ่งมีสมเด็จพระสุยามเทวอิราชทรงเป็นอธิบดี

6.13 อตปฺปาสุทราวาสุมิ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์ของเหล่าพระพรหมอนาคามี สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลได้ด้วยวิธีวิริยินทรีย์

6.14 สุตัสสาสุทธาวาสภูมิ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์ของเหล่าพระพรหมอนาคามีผู้บริบูรณ์ด้วยประสาทจักขุ ทิพพจักขุ ธัมมจักขุและปัญญาจักขุ เพราะเคยอุทสาหะเจริญุตติยมรรควิปัสสนากรรมฐานจนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีด้วยวิธีสตินทรีย์

6.15 สุตัสสสุทธาวาสภูมิ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์ของเหล่าพระพรหมอนาคามีเห็นชอบในสภาวะธรรม เพราะเคยเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุุตติยมรรคเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลด้วยวิธีสมาธิ- ทรี

6.16 อกนิรุทธสุทธาวาสภูมิ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์ของเหล่าพระพรหมอนาคามีผู้มีกิเลสน้อยมาก เพราะเคยเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุุตติยมรรค เป็นพระอนาคามีด้วยวิธีปัญญินทรีย์ อกนิรุทธสุทธาวาสเป็นพรหมโลกที่มีศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญาคุณ อย่างล้ำเลิศกว่าพรหมโลกชั้นอื่น

พรหมโลกชั้นที่ 1-16 เป็นรูปพรหมที่มีรูปเป็นทิพย์ เห็นได้โดยทิพย์วิสัยเท่านั้น

6.17 อากาสนัญญายตนภูมิ เป็นที่อยู่ของเหล่าพระพรหมผู้วิเศษที่อาศัยอากาศบัญญัติเป็นอารมณ์ เป็นพระพรหมวิเศษที่ยังมีจิตใจอยู่

6.18 วิญญานัญญายตนภูมิ เป็นที่อยู่ของเหล่าพระพรหมผู้วิเศษที่อาศัยวิญญานบัญญัติเป็นอารมณ์

6.19 อาภิญญายตนภูมิ เป็นที่อยู่ของเหล่าพระพรหมผู้วิเศษที่อาศัยนัตถิภาวะบัญญัติเป็นอารมณ์

6.20 เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ เป็นที่อยู่ของเหล่าพระพรหมผู้วิเศษที่เกิดจากฉานที่อาศัยความประณีตเป็นอารมณ์

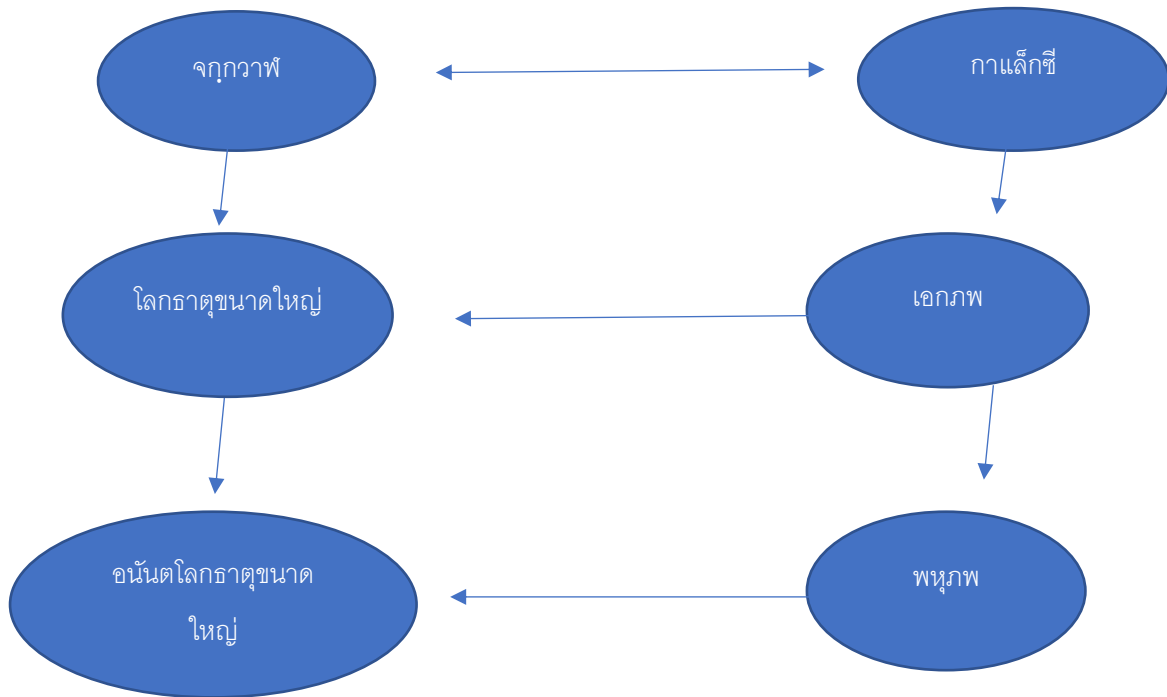
ปฏิบัติทำให้เกิดในพรหมโลก เป็นอานิสงส์แห่งภาวานาเท่านั้น

โลกุตตรภูมิ หมายถึง ภูมิที่พ้นจากโลกเป็นผลจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยหนทางที่นำไปสู่โลกุตตรภูมิ คือ พระนิพพาน ซึ่งปฏิบัติเพื่อกระทำพระนิพพานให้แจ้งนั้นคือ มรรคมงคล 8 นั้นคือ 1) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) 2) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) 3) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) 4) สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) 5) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7) สัมมาสติ (ตั้งสติชอบ) 8) สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ)

บทสรุป

จักรวาลวิทยาที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสสินันท์ก็เพื่อเป็นพื้นฐานของการแสดงธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น มิได้แสดงเรื่องโลกธาตุเพื่อวางรากฐานของจักรวาลวิทยา อีกทั้งเป็นการแสดงโลกทัศน์ของโลกตะวันออกที่แสดงถึงฝ่ายนามธรรมหรือจิตใจของมนุษย์ ออกเป็นการจินตนาการหรือเป็นโครงสร้างของจิตใจมนุษย์ที่มีตั้งแต่จิตใจฝ่ายต่ำสุด ถึงจิตประภัสสรสูงสุด ดังที่กล่าวถึงภพภูมิต่างๆตั้งแต่ภูมินรก เปรต อสุรกาย ภูมิชั้นกลางคือ ภูมิมนุษย์ ภูมิสูงสุดคือ ภูมิสวรรค์และพรหมภูมิจนถึงโลกุตตรภูมิ (นิพพาน) จักรวาลวิทยาในวรรณกรรมไทยภูมิวิลาสสินันท์จึงนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเทศนาสั่งสอนเพื่อพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

องค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

รูปภาพ 1 จักรวาลวิทยาและพระพุทธศาสนา

ที่มา สรกานต์ ศรีตองอ่อน, 2555

โมเดลนี้เป็นความสอดคล้องหลักของข้อมูลจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นสากลที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาด้วย

เอกสารอ้างอิง (References)

- พระกฤษณ์ ปญญาวชิโร (กาแก้วมิตรมาร). (2560). ภูมิวิลาสินี: เครื่องเตือนใจให้สังคมอยู่ในพุทธโอวาท. *วารสารปัญญาปริธาน* 2(1) มกราคม-มิถุนายน (18-37).
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9). (2541). *ภูมิวิลาสินี*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (2550). *พุทธจักรวาลวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระวี ภาวิไล. (2543). *โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิภพ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2555). *จักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา: มติวิทยาศาสตร์สมัยใหม่*.
วิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย.

Kloetzli, W.R. (1983). *Buddhist Cosmology: Science and Theology in the Images of
Motion and Light*. Banarsi: Banarsidass Publishers.